

تبانی واحدهای اقتصادی از دیدگاه حقوق رقابت اتحادیه اروپایی و ایران

دکتر مشیت اله نوروزی شمس *

پذیرش: ۸۸/۱۱/۱۰

دریافت: ۸۷/۳/۲۷

تبانی / رقابت / واحد اقتصادی / توافق / رویه‌های هماهنگ / معافیت‌های کلی /
معافیت‌های انفرادی

چکیده

تبانی میان واحدهای اقتصادی از موضوعاتی است که از آغاز پیدایش حقوق رقابت اتحادیه اروپایی (در طول نیم قرن اخیر از سال ۱۹۵۷ میلادی) عنوان یکی از رویه‌های ضد رقابتی مورد توجه حقوق رقابت اتحادیه اروپایی قرار گرفته است. در کشور ما نیز به دنبال اتخاذ روند خصوصی سازی در عرصه اقتصاد ملی و به ویژه به موجب ماده ۴۴ قانون اصلاح موادی از قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران و اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم (۴۴) مصوب ۱۳۸۷/۳/۲۵، تبانی میان واحدهای اقتصادی که آثار احصاء شده در ماده مذکور را به دنبال داشته باشد ممنوع اعلام گردیده است.

مطالعه تطبیقی مفهوم تبانی میان واحدهای اقتصادی، شرایط تحقق و آثار آن بر واحدهای مذکور و اقدامات و فعالیت‌های آنان از دیدگاه حقوق رقابت اروپایی و قوانین ایران موضوع مقاله حاضر را تشکیل می‌دهد.

طبقه‌بندی JEL: K21.

مقدمه

به فاصله کوتاهی پس از خاتمه جنگ دوم جهانی سه پیمان مهم میان کشورهای اروپائی منعقد گردید. اولین پیمان، معاهده پاریس بود که در سال ۱۹۵۱ به امضای تعدادی از کشورهای اروپائی رسید و به موجب آن «جامعه فولاد و ذغال سنگ اروپایی» تشکیل شد.^۱ عهد نامه دوم نیز در سال ۱۹۵۷ تحت عنوان «معاهده اتمی اروپایی» منعقد و طی آن «جامعه انرژی اتمی اروپایی» ایجاد گردید.^۲ بالاخره معاهده معروف به «پیمان رم» در سال ۱۹۵۷ در شهر رم ایتالیا به امضای ۷ کشور اروپایی رسید که به موجب آن جامعه اقتصادی اروپایی که بعدها به جامعه اروپایی تغییر نام یافت، تشکیل گردید.^۳

اصول و قواعد حقوقی مربوط به رقابت تجاری در اتحادیه اروپایی طی فصل اول از عنوان ششم معاهده اروپایی بیان شده است. این فصل مشتمل بر دو بخش بوده و بخش اول آن شامل مواد ۸۱ تا ۸۶ مربوط به مقررات راجع به واحدهای اقتصادی و بخش دوم آن نیز که شامل مواد ۸۷ تا ۸۹ می باشد به موضوع کمک‌های دولتی اختصاص یافته است. اغلب نویسندگان حقوق رقابت اروپایی مقررات مربوط به واحدهای اقتصادی را به دو دسته کلی تقسیم می کنند دسته اول که حاوی قواعد ماهوی حقوق رقابت تجاری هستند، این دسته شامل مواد ۸۱ و ۸۲ معاهده می باشد و دسته دوم نیز موادی هستند که در بردارنده مقررات شکلی راجع به نحوه اجرای قواعد ماهوی فوق میباشند. این مقررات طی مواد ۸۳ تا ۸۶ بیان شده است.^۴

موضوع بحث بخش اول مقاله حاضر تبیین مفهوم تبانی میان واحدهای اقتصادی، شرایط تحقق و آثار آن از دیدگاه حقوق رقابت اروپایی است. در این بخش تلاش شده است با استناد به ماده ۸۱ معاهده اروپایی، موضوعات فوق مورد تجزیه و تحلیل قرار گیرد. مقررات مربوط به ممنوعیت تبانی میان واحدهای اقتصادی در کشور ما طی ماده ۴۴

1. European Coal and Steel Community (ECSC) (1951).

2. Euratom Treaty (1957), European Atomic Energy Community.

3. Treaty of Rome (1957), European Economic Community .

۴. برای مطالعه بیشتر مراجعه کنید به:

قانون اصلاح موادی از قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران و اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم (۴۴) مصوب ۱۳۸۷/۳/۲۵ بیان شده است. به رغم روند موجود در اتحادیه اروپایی از یکسو و از سوی دیگر گذشت بیش از یک سال از زمان تصویب قانون مذکور در کشور ما، متأسفانه تاکنون شورای رقابت موضوع ماده ۵۳ این قانون که رکن و بازوی اصلی اجرای مقررات رقابتی مذکور در آن می‌باشد تشکیل نشده و به تبع آن نیز اجرای این مقررات از جمله ممنوعیت تبانی میان واحدهای اقتصادی عملی نگردیده است. بخش دوم مقاله به تبیین مقررات مربوط به موضوع بحث در حقوق ایران اختصاص دارد. تذکر این نکته لازم است که بررسی موضوع در حقوق اتحادیه اروپایی غالباً بر آرای قضایی صادره از سوی نهادهای قضایی اتحادیه اروپایی مبتنی است. در حالی که در بخش مربوط به حقوق داخلی به لحاظ عدم اجرای مقررات رقابتی عمده مطالب بر تجزیه و تحلیل‌های حقوقی استوار است. این روند می‌تواند در عین مطالعه مقارنه‌ای و تطبیقی موضوع موجبات آشنایی محققان، دانش پژوهان، تدوین‌کنندگان و مجریان مقررات رقابتی را در کشور ما فراهم سازد.

۱. تبانی میان واحدهای اقتصادی از منظر حقوق رقابت اروپایی

مستند قانونی ممنوعیت تبانی میان واحدهای اقتصادی در اتحادیه اروپایی ماده ۸۱ معاهده اروپایی است. این ماده مقرر می‌دارد:

کلیه توافقات میان واحدهای اقتصادی، تصمیمات اتحادیه‌های صنفی واحدهای اقتصادی و رویه‌های هماهنگ، که بتواند تجارت میان دولت‌های عضو را تحت تاثیر قرار داده و هدف یا تاثیر آنها جلوگیری، ایجاد محدودیت یا اختلال در جریان رقابت در بازار مشترک باشد، ممنوع است، به خصوص آنهایی که:

الف: به طور مستقیم یا غیر مستقیم قیمت‌های خرید یا فروش یا سایر شرایط تجاری را تثبیت نماید.

ب: تولید، بازارها، توسعه فنی یا سرمایه‌گذاری را محدود یا کنترل نماید.

ج: بازار یا مبادی عرضه را تقسیم کند.

د: راجع به معاملات همسان با برخی از طرفهای تجاری شرایط متفاوتی را اعمال نماید که موجب شود طرفهای مذکور در شرایط نامساعد رقابتی قرار گیرند.
 ه: انعقاد قرارداد با برخی از طرفها را مشروط به قبول تعهدات مازادی نماید که به لحاظ ماهیت یا مطابق عرف تجاری ارتباطی با موضوع قرارداد نداشته باشد.
 ۲- هر نوع توافق یا تصمیمی که به موجب این ماده ممنوع شده است، به خودی خود باطل خواهد بود.

۳- مقررات بند ۱ این ماده ممکن است راجع به موارد زیر غیر قابل اجرا اعلام گردد:
 - هر توافق یا انواع توافقات میان واحدهای اقتصادی.
 - هر تصمیم یا انواع تصمیمات اتحادیه‌های صنفی واحدهای تجاری.
 - هر رویه هماهنگ یا انواع رویه‌های هماهنگ.
 که در پیشرفت تولید یا توزیع کالاها یا ارتقای پیشرفت فنی یا اقتصادی سهم بوده و سهم عادلانه‌ای از منافع حاصله از آنها عاید مشتریان شده و:
 (الف) محدودیت‌هایی را که برای نیل به مقاصد مذکور ضروری نیستند، به واحدهای اقتصادی مربوطه تحمیل نکرده؛
 (ب) موجب برخورداری واحدهای اقتصادی مذکور از امکان حذف رقابت در بخش قابل ملاحظه‌ای از تولید محصول مورد نظر نگردد.^۱

1. The following shall be prohibited as incompatible with the common market:

1. All agreements between undertakings, decisions by associations of undertakings and concerted practice which may affect trade between Member States and which have as their object or effect the prevention, restriction or distortion of competition within the common market, and in particular those which:
  - (a) directly or indirectly fix purchase or selling prices or any other trading conditions;
  - (b) limit or control production, markets, technical development, or investment;
  - (c) share markets or sources of supply;
  - (d) apply dissimilar conditions to equivalent transactions with other trading parties, thereby placing them at a competitive disadvantage;
  - (e) make the conclusion of contracts subject to acceptance by the other parties of supplementary obligations which, by their nature or according to commercial usage, have no connection with the subject of such contracts.
2. Any agreements or decisions prohibited pursuant to this articles shall be automatically void.
3. The provisions of paragraph 1 may, however, be declared inapplicable in the case of:
  - any agreement or category of agreements between undertakings,
  - any decision or category of decisions by associations of undertakings,

این ماده از سه قسمت تشکیل شده است:

قسمت اول: اعلام ممنوعیت

به موجب بند اول این ماده هر گونه تبانی میان واحدهای اقتصادی در قالب توافق (در کلیه اشکال آن اعم از قراردادهای کتبی یا شفاهی و رسمی یا غیر رسمی)، تصمیمات اتحادیه‌های صنفی واحدهای تجاری و یا رویه‌های هماهنگ که هدف یا تاثیر آن جلوگیری از رقابت در بازار یا ایجاد محدودیت برای آن و یا مختل نمودن آن باشد و بتواند تجارت میان دولت‌های عضو اتحادیه را تحت تاثیر قرار دهد، ممنوع شناخته شده است. مصادیق مذکور در این ماده با توجه به سیاق عبارت آن به صورت تمثیلی بیان شده است.

قسمت دوم: اعلام بطلان

به موجب بند ۲ ماده ۸۱ معاهده اروپایی کلیه توافقات، تصمیمات و رویه‌های هماهنگ مذکور در بند ۱ به خودی خود باطل می‌باشند. علیرغم تصریح به بطلان توافقات، تصمیمات و رویه‌های هماهنگ مشمول بند ۱ در بند ۲ این ماده، دیوان دادگستری اتحادیه اروپایی بر این اعتقاد است که صرفاً آن بخش از موارد فوق که مانع رقابت یا محدود کننده آن بوده و یا موجب اختلال در رقابت گردد، باطل خواهد بود و این بطلان به کلیت توافق، تصمیم یا رویه هماهنگ قابل تسری نخواهد بود مگر آن که ماهیت توافق، تصمیم یا رویه هماهنگ قابل انفکاک از بخش مغایر با بند ۱ ماده ۸۱ معاهده نباشد، در چنین صورتی کلیت اقدامات مذکور در معرض بطلان قرار خواهد گرفت.^۱

- any concerted practice or category of concerted practices,

Which contributes to improving the production or distribution of goods or to promoting technical or economic progress, while allowing consumers a fair share of the resulting benefit, and which does not:

(a) impose on the undertakings concerned restrictions which are not indispensable to the attainment of these objectives;

(b) afford such undertakings the possibility of eliminating competition in respect of a substantial part of the products in question.

۱. نظریه دیوان دادگستری اروپایی در رای پرونده زیر ارائه شده است:

قسمت سوم: استثنائات قانونی

به موجب بند ۳ ماده ۸۱ ممکن است ممنوعیت مذکور در بند ۱ این ماده در خصوص برخی توافقات یا تصمیمات و یا رویه هماهنگ غیر قابل اجرا اعلام گردد. عبارت بند ۳ فوق این سوال را در ذهن ایجاد می کند که این اعلام چگونه و توسط چه مرجعی انجام می پذیرد؟

در پاسخ به این سوال باید گفت که شورای اروپایی که به موجب ماده ۸۳ معاهده مسئولیت تهیه و تصویب آیین نامه های مورد نیاز برای اجرای قواعد رقابتی مذکور در مواد ۸۱ و ۸۲ معاهده اروپایی را بر عهده دارد.^۱ این شورا در سال ۱۹۶۲ با تصویب آیین نامه شماره ۱۷/۶۲ این اختیار را منحصر به کمیسیون اروپایی محول نمود.^۲ کمیسیون اروپایی استثنائات مذکور را در قالب «معافیت»^۳ صادر می کند. این معافیت ها بر دو نوع هستند: «معافیت انفرادی»^۴ به معافیتی اطلاق می شود که به طور اختصاصی در مورد یک قرارداد، تصمیم یا رویه هماهنگ توسط کمیسیون اروپایی یا دادگاه های ملی کشورهای عضو صادر می شود. در مقابل «معافیت های کلی»^۵ راجع به انواع خاصی از توافقات، تصمیمات یا رویه های هماهنگ می باشد که صرفاً توسط کمیسیون اروپایی آن هم در قالب آیین نامه تعیین و اعلام می گردد.^۶

مباحث این بخش در سه گفتار تنظیم شده است. در گفتار اول اشکال تبانی میان واحدهای اقتصادی مطالعه می شود. پس از آن در گفتار دوم شرایط ممنوعیت و بطلان تبانی میان واحدهای اقتصادی بیان شده و در گفتار سوم نیز معافیت ها و استثنائات مربوط به آن توضیح داده خواهد شد.

1. The appropriate regulations or directives to give effect to the principles set out in Articles 81 and 82 shall be laid down by the Council, acting by a qualified majority on a proposal from the Commission and after consulting the European Parliament.

۲- آیین نامه شماره ۱۷/۶۲ شورای اروپا در نشانی اینترنتی زیر در دسترس است :

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31962R0017:EN:HTML>

3. Exemption

4. Individual exemption

5. Block exemption

۶. برای مشاهده عناوین و متن آیین نامه های معافیت های کلی صادره از سوی کمیسیون اروپایی به نشانی اینترنتی زیر مراجعه نمایید:

<http://ec.europa.eu/comm/competition/antitrust/legislation/legislation.html>

۱-۱. اشکال تبانی میان واحدهای اقتصادی

در صدر ماده ۸۱ معاهده اروپایی اشکال مختلف تبانی میان واحدهای اقتصادی در سه نوع مختلف احصاء شده است. این موارد شامل توافقات میان واحدهای اقتصادی، تصمیمات اتحادیه‌های صنفی واحدهای اقتصادی و رویه‌های هماهنگ میان واحدهای اقتصادی می‌باشد. اما به نظر می‌رسد برای شناخت بهتر اشکال مختلف تبانی‌های ضد رقابتی ابتدا لازم است مفهوم واحد اقتصادی از دیدگاه حقوق رقابت اروپایی روشن شود.

اصطلاح «واحد اقتصادی»^۱ در متن معاهده اروپایی تعریف نشده است. اما این واژه به دفعات در آراء و تصمیمات متخذه توسط دیوان دادگستری و کمیسیون اروپایی مورد تفسیر و تعریف قرار گرفته است. برای شناخت مفهوم این اصطلاح به تعدادی از آراء و تصمیمات مذکور اشاره می‌شود.

در فرهنگ واژگان تخصصی رقابت کمیسیون اروپایی^۲ آمده است که از دیدگاه حقوق رقابت اروپایی، هر شخص حقیقی یا حقوقی که به فعالیت‌های اقتصادی نظیر عرضه کالا یا خدمات به بازار خاصی اشتغال داشته باشد، بدون در نظر گرفتن ماهیت حقوقی یا نحوه تامین منابع مالی آن، واحد اقتصادی محسوب می‌گردد. اعم از اینکه قصد تحصیل منافع اقتصادی داشته یا نداشته باشد. همچنین عمومی یا دولتی بودن واحد اقتصادی آن را از شمول عنوان مذکور مستثنی نخواهد ساخت.^۳

۱. اصطلاح «واحد اقتصادی» ترجمه فارسی واژه لاتین (Undertaking) است. در برخی از تالیفات فارسی مربوط به حقوق رقابت و همچنین در فصل نهم لایحه یک فوریتی اصلاح موادی از قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران و اجرای سیاستهای کلی اصل چهارم و چهارم (۴۴) قانون اساسی، معروف به لایحه اجرای سیاستهای کلی اصل چهارم و چهارم قانون اساسی، از واژه «بنگاه» استفاده شده است. اما به نظر می‌رسد با توجه به ادبیات حقوق داخلی استفاده از واژگان ترکیبی «واحد اقتصادی» ارجح باشد.

2. Glossary of Terms Used in EU Competition Policy

فرهنگ مذکور در نشانی اینترنتی زیر قابل دسترسی است:

[Ec.europa.eu/Competition/Publications/Gossary_en.pdf](http://ec.europa.eu/Competition/Publications/Gossary_en.pdf)

۳. برای مطالعه بیشتر مراجعه کنید به اعلامیه کمیسیون اروپایی در مورد مفهوم واحد اقتصادی که در سال ۱۹۹۸ از سوی کمیسیون مذکور منتشر گردیده است. این اعلامیه تحت عنوان زیر در شماره OJ C66 2.3.1998 روزنامه رسمی اتحادیه اروپایی منتشر شده است:

Commission Notice on the Concept of Undertakings Concerned

برای دسترسی به تمامی شماره‌های روزنامه رسمی اتحادیه اروپایی به نشانی اینترنتی زیر مراجعه کنید:

<http://eur-lex.europa.eu/JOIndex.do?ihmlang=en>

دیوان دادگستری اتحادیه اروپایی هم تفسیر موسعی را از مفهوم واحد اقتصادی در نظر دارد. این دیوان در پرونده «هافنر و السر علیه ماکروتون» بر تفسیر موسع خود از واژه واحد اقتصادی تاکید و اعلام نمود که واژه مذکور، بدون در نظر گرفتن ماهیت حقوقی یا روش و شیوه تامین منابع مالی، به کلیه اشخاص حقیقی و حقوقی که به فعالیت اقتصادی اشتغال دارند، اطلاق می شود.^۱

دیوان همچنین در رای دیگری کسب سود به وسیله اشخاص حقیقی یا حقوقی مشغول به فعالیت اقتصادی^۲ و نیز هدف و مقصود از تاسیس آن برای انجام فعالیت اقتصادی و یا برای انجام فعالیت های غیراقتصادی^۳ را موثر در تعریف واحد اقتصادی ندانسته است. از نظر دیوان تنها معیار و ملاک برای تشخیص واحد اقتصادی، اشتغال آن به فعالیت های اقتصادی نظیر عرضه کالا یا خدمت به بازار است، اعم از اینکه این فعالیت توأم با کسب سود بوده یا نباشد و یا اینکه واحد مذکور برای انجام فعالیت اقتصادی یا غیر آن ایجاد شده باشد.^۴

با توجه به اینکه دیوان و کمیسیون اروپایی معیار عملی و عینی اشتغال به فعالیت اقتصادی را برای تشخیص واحدهای اقتصادی به کار برده و سایر عوامل دیگر از جمله شکل و ماهیت حقوقی را موثر در آن نمی دانند، به همین جهت مراجع مذکور در آرای مختلف خود با تفسیر موسع از مفهوم واحد اقتصادی تا آنجا پیش رفته اند که اشخاص و موسساتی نظیر خوانندگان اپرا^۵، موسسات تجاری^۶، تعاونی های کشاورزی^۷، کلوپ های بازی^۸، موسسات حرفه ای و تخصصی^۹، و کلای

1. Hofner and Elser v. Macroton GmbH [1991] ECR I-1979, para.306.

2. IAZ International Belgium SA v. Commission [1983] ECR 3369.

3. Italy v. Sacchi [1974] ECR 409.

4. Albany International BV v. Stichting Bedrijfspensioen Textielindustri [1999] ECR I-5751, para.311.

5. RAI/UNITEL [1978] OJ L157/39 – Reuter/Basf [1976] OJ L254/40.

6. IAZ International Belgium SA v. Commission [1983] ECR 3369.

7. Gottrup-klim Grovvaforeninig and Others v. Dansk Landbrugs Grovvareselskab AmbA [1994] ECR I-5641.

8. P&I Clubs [1985] OJ L376/2.

۹. به مقاله ماریو مونتی رئیس کمیسیون اروپایی تحت عنوان «رقابت در خدمات حرفه ای، افق ها و چالش های جدید» که در تاریخ ۲۱

۲۱ مارس سال ۲۰۰۳ میلادی منتشر شده است مراجعه کنید. این مقاله در سایت اینترنتی اداره کل رقابت کمیسیون اروپایی به نشانی زیر

قابل دسترسی است: <http://europa.eu.int/comm/competition/liberalization/conference/libprofconference.html>

دادگستری^۱ و فدراسیون‌های ورزشی^۲ را نیز در عداد واحدهای اقتصادی مشمول قوانین و مقررات رقابتی دانسته‌اند. دیوان دادگستری اروپایی در یکی از آرای خود وکلای عضو کانون دادگستری را که در مقابل دریافت حق الوکاله اقدام به ارائه خدمات حقوقی می‌کنند در زمره واحدهای اقتصادی به شمار آورده است. از نظر دیوان پیچیدگی و حرفه‌ای بودن ماهیت خدمات مذکور و نیز وجود نظارت حرفه‌ای بر فعالیت اینگونه اشخاص نمی‌تواند مانع اطلاق عنوان واحد اقتصادی به آنها گردد.

همانگونه که اشاره شد به موجب ماده ۸۱ معاهده اروپایی تبنایی‌های ضد رقابتی میان واحدهای اقتصادی ممکن است در قالب توافق میان واحدهای اقتصادی، تصمیمات اتحادیه‌های صنفی واحدهای اقتصادی و یا رویه‌های هماهنگ میان آنها صورت پذیرد، اینک هر یک از اشکال فوق توضیح داده می‌شود.

۱-۱-۱. توافق میان واحدهای اقتصادی^۳

اصطلاح «توافق» در آرای دادگاه بدوی و دیوان دادگستری اتحادیه اروپایی بی‌نهایت موسع تفسیر شده است. در پرونده «بایر» دادگاه بدوی اروپایی رای داد که اثبات وجود یک توافق صرفاً منوط به اثبات وجود عناصر ماهوی تشکیل دهنده این مفهوم می‌باشد. به عبارت دیگر تنها وجود توافق اراده میان واحدهای اقتصادی برای اجرای یک خط مشی یا تعقیب یک هدف واحد و یا انتخاب یک شیوه رفتاری در بازار نشانگر وجود توافق موضوع ماده ۸۱ معاهده میان واحدهای اقتصادی است. اعم از اینکه توافق مذکور به موجب قوانین ملی کشورهای عضو قرارداد شناخته شده یا نشود، کتبی یا شفاهی بوده و قصد طرفین آن ایجاد تعهد قانونی باشد یا نباشد.^۴

از نظر دیوان دادگستری اروپایی نیز به صرف وجود موافقت میان دو یا چند واحد اقتصادی، بدون توجه به شکل و نحوه آن، توافق مورد نظر ماده ۸۱ معاهده محقق خواهد شد. از نظر دیوان وجود یا فقدان ضمانت اجرایی برای نقض مفاد توافق نیز تاثیری در

1. Wouters v. Alegemene Raad Van de Nederlandse Order Van Advocaten [2002] ECR I-577. 577.

2. Distribution of Package Tours During the 1990 World Cup [1992] OJ L 326/31.

3. Agreement between undertakings.

4. Bayer AG v. Commission [2000] ECR II-3383.

شمول مقررات ماده ۸۱ معاهده نسبت به آن نخواهد داشت.^۱

علیرغم تفسیر موسع از مفهوم واژه توافق، دیوان دادگستری اروپایی بر این امر تاکید دارد که بند ۱ ماده ۸۱ معاهده اروپایی صرفاً در مورد توافقات میان واحدهای اقتصادی مستقل قابل اجرا بوده و توافقات میان شرکت‌هایی که بخشی از یک واحد اقتصادی بزرگ را تشکیل می‌دهند و نیز شرکت‌های مادر و شرکت‌های تابعه آن را در بر نمی‌گیرد. زیرا از دیدگاه حقوق رقابت اروپایی آنچه که برای رقابت مضر است تبانی میان رقبا یا به عبارت دیگر میان واحدهای اقتصادی مستقل است. به همین جهت در جایی که این استقلال و به تبع آن رقابت میان دو یا چند واحد اقتصادی به لحاظ وجود وابستگی تشکیلاتی و اقتصادی آشکار میان آنها منتفی است، اساساً اعمال چنین ممنوعیتی هیچگونه فایده‌ای برای جریان رقابت در بازار به همراه نخواهد داشت.^۲

از سوی دیگر دیوان دادگستری اروپایی در مقام تفسیر مفاد مندرج در معاهده اروپایی، استثنایی را بر ماده ۸۱ معاهده اروپایی وارد نموده است. در این راستا دیوان در رای خود راجع به پرونده «آلبانی اینترنشنال» اعلام کرد که قراردادهای جمعی منعقد شده میان نمایندگان کارفرمایان و کارگران تا جایی که مربوط به ارتقای شرایط کاری و استخدامی باشد؛ از شمول بند ۱ ماده ۸۱ معاهده مستثنی خواهد بود. دیوان در مقام استدلال راجع به این رای اعلام نمود؛ از آنجایی که ارتقای وضعیت استخدامی و شغلی و حمایت‌های اجتماعی از شاغلین همانند حمایت از جریان رقابت آزاد در بازار مشترک، از اهداف جامعه اروپایی است لذا در صورتی که ماده ۸۱ معاهده راجع به قراردادهای جمعی کار اعمال گردد تامین هدف فوق غیرممکن خواهد شد، به همین جهت از نظر دیوان چنین قراردادهایی باید از شمول ماده ۸۱ معاهده مستثنی گردند.^۳

از دیدگاه حقوق رقابت اروپایی توافقات میان واحدهای اقتصادی به طور کلی به دو

نوع تقسیم می‌شوند:

1. Sandoz Prodotti Farmaceutici Spa v. Commission [1990] ECR 661.
 2. Viho Europe BV v. Commission [1996] ECR I-5457, chapter 9.
 3. Albany International BV v. Stichting Bedrijfspensioenfondstextielindustrie [1999] ECR I-5751.

الف: توافقات عمودی^۱

از دیدگاه دانشمندان علم اقتصاد، بازار تجاری و اقتصادی به سطوح مختلفی تقسیم می‌شود. تولیدکنندگان در یک سطح و توزیع‌کنندگان و خرده‌فروشان نیز هر یک در سطوح مختلف با همسانان خود به فعالیت تجاری اشتغال دارند. منظور از توافقات عمودی، توافقات میان دو یا چند واحد اقتصادی است که هر یک از آنها در سطح متفاوتی از بازار تجاری فعالیت می‌کنند. مانند توافق میان یک تولیدکننده با یک توزیع‌کننده یا توافقی که میان یک توزیع‌کننده با یک خرده‌فروش حاصل می‌گردد. ورود به توافقات عمودی یکی از بدیهی‌ترین لوازم حضور در بازار تجاری است تولیدکننده‌ای که محصولی را تولید می‌کند باید برای عرضه محصول خود از طریق توزیع‌کنندگان اقدام نماید.

از دیدگاه حقوق رقابت اتحادیه اروپایی قیود و شرایطی که معمولاً در قراردادهای عمودی ذکر می‌شود بسیار کمتر از شرایط و محدودیت‌های مذکور در قراردادهای افقی برای رقابت تجاری زیان‌آور تلقی می‌شوند. زیرا رقابت تجاری به مفهوم واقعی کلمه معمولاً در بین واحدهای اقتصادی همسطح جریان دارد. به همین دلیل نگاه کمیسیون اتحادیه اروپایی به این گونه قراردادها غالباً مبتنی بر دیدگاه اقتصادی بوده و اغلب اینگونه قراردادها مشمول ممنوعیت موضوع ماده ۸۱ معاهده قرار نمی‌گیرند.^۲

اما با این حال در مواردی که دو طرف قرارداد عمودی هر یک سهم عمده‌ای از بازار مرتبط^۳ با یک محصول را در اختیار داشته باشند، اینگونه قراردادها نیز می‌توانند واحدهای اقتصادی دیگر را که کالای مشابه یا جایگزین آن را تولید می‌کنند تحت تاثیر قرار دهند. بنابراین متعهد و ملزم نمودن یک توزیع‌کننده به خرید تمامی کالای مورد نیاز خود از یک تولیدکننده می‌تواند موجب ایجاد مانع و محدودیت برای سایر تولیدکنندگان شده و رقابت در بازارهای پایین دست را از بین ببرد^۴ به همین جهت ممکن است قراردادهای عمودی نیز دارای آثار ضد رقابتی باشند.

1. Vertical Agreement.

2. Maher M.Dabbah, EC and UK Competition Law, London, Cambridge University Press, First Edi., (2004) P. 134.

3. Relevant market.

4. Guy Tritton, Intellectual Property in Europe, London Sweet and Maxwell, Second Edi, (2002), P. 568.

ب: توافقات افقی^۱

برخلاف توافقات عمودی که میان واحدهای اقتصادی غیرهمسطح منعقد می‌گردد، توافقات افقی میان واحدهای اقتصادی است که در یک سطح همسان فعالیت می‌کنند. در اتحادیه اروپایی اینگونه توافقات در کانون توجه مراجع ذیصلاح رقابت تجاری قرار دارند. زیرا از دیدگاه حقوق رقابت اروپایی آثار ضد رقابتی این دسته از توافقات به مراتب بیشتر از توافقات عمودی است. دلیل این امر این است که چنین توافقاتی میان واحدهای اقتصادی منعقد می‌شود که عملاً یا حداقل بطور بالقوه رقابتی تجاری یکدیگر محسوب می‌شوند.

از جمله توافقات افقی می‌توان به توافقات راجع به تثبیت قیمت‌ها میان تولیدکنندگان^۲ یا توافقات جمعی برای حفظ قیمت‌های خرده‌فروشی^۳ و توافقات تقسیم بازارها یا مشتریان^۴ و توافقات جمعی امتناع از عرضه محصول^۵ یا تحریم جمعی^۶ اشاره نمود که می‌توانند موجب تثبیت قیمت‌ها و یا ایجاد محدودیت در عرضه محصول به بازار شده و تعادل میان عرضه و تقاضا در بازار را برهم زده و رقابت سالم اقتصادی را مختل نماید. در نتیجه مقامات رقابت همواره با دقت و حساسیت مضاعفی قراردادهای افقی میان واحدهای اقتصادی را تحت کنترل و نظارت قرار می‌دهند.

۲-۱-۱. تصمیمات اتحادیه‌های صنفی واحدهای اقتصادی

تشکیل اتحادیه صنفی توسط واحدهای اقتصادی فعال در یک رشته تجاری و اقتصادی یا رشته‌های مشابه با هدف حمایت از منافع جمعی آنها صورت می‌گیرد. اینگونه اتحادیه‌ها معمولاً به وسیله هیات منتخب اعضای صنف اداره می‌شوند.

ماهیت اتحادیه‌های صنفی در معاهده رم تبیین نشده است. اما در عمل رویه قضایی اتحادیه اروپایی تفسیر موسعی از آن را ارائه نموده است. از نظر دیوان دادگستری اتحادیه

1. Horizontal Agreements.

2. Price Fixing Between Manufacturers Agreements.

3. Collective Agreements in Order to Maintenance of Resale Price.

4. Allocation of Markets or Customers.

5. Collective Refusal to Supply.

6. Collective Boycotts

اروپایی، تشکیلات تخصصی دارای اختیارات قانونی راجع به اعضای یک صنف مانند کانون و کلای دادگستری^۱ و تعاونی‌های کشاورزی که به موجب قانون تشکیل شده و توسط اشخاص منصوب از سوی دولت اداره می‌شوند^۲ نیز از مصادیق اتحادیه‌های صنفی به شمار می‌آیند.

دیوان دادگستری اتحادیه اروپایی همچنین مفهوم تصمیم در مورد اتحادیه‌های صنفی را نیز موسع تفسیر نموده است تا جایی که توصیه‌های غیرالزام‌آور اتحادیه‌های صنفی را نیز تحت شمول این عنوان قرار داده است.^۳ بدین ترتیب تصمیمات اتحادیه‌های صنفی که آثار مذکور در ماده ۸۱ معاهده را در پی داشته باشند به عنوان تبانی میان واحدهای اقتصادی تلقی خواهند شد.

۳-۱-۱. رویه‌های هماهنگ میان واحدهای اقتصادی

کمیسیون اروپایی در فرهنگ واژگان تخصصی حقوق رقابت، رویه‌های هماهنگ میان واحدهای اقتصادی را اتخاذ رفتار و رویه مشابه میان واحدهای اقتصادی بدون انعقاد یک توافق رسمی، معنی کرده است. کمیسیون معتقد است که اینگونه رویه‌ها عالمانه و برای مقابله با ریسک‌های رقابت از سوی واحدهای اقتصادی از طریق تماس مستقیم یا غیرمستقیم میان واحدهای اقتصادی و با قصد تحت تاثیر قرار دادن روند بازار انجام می‌پذیرد.^۴

هدف از ممنوع کردن رویه‌های هماهنگ ضد رقابتی در اتحادیه اروپایی مسدود کردن کامل راه‌های فرار واحدهای اقتصادی از شمول مقررات مذکور در ماده ۸۱ معاهده است. زیرا در صورت فقدان چنین ممنوعیتی ممکن بود واحدهای اقتصادی با اتخاذ رفتارها و رویه‌های هماهنگ در عرصه بازار اقدام به تبانی با یکدیگر نمایند. به همین جهت تنظیم‌کنندگان معاهده اروپایی با ممنوع کردن رویه‌های هماهنگ راه را بر چنین سوء استفاده‌ای بسته‌اند.

1. Wouters v. Alegemene Raad Van de Nederlandse Order Van Advocaten (2002) ECR I-577

2. BNIC v. Clair (1985) ECR 391.

3. IAZ International Belgium SA v. Commission (1983) ECR 3369.

۴. تعریف فوق از رای دیوان در پرونده «دایستوفس» اقتباس شده است:

Imperial Chemical Industries (ICI) Ltd. v. Commission (Dyestuffs) (1972) ECR 619 para.64.

با این حال باید توجه داشت که صرف وجود رفتارهای همسان میان واحدهای اقتصادی را نمی‌توان به عنوان رویه هماهنگ میان آنها قلمداد نمود، مگر اینکه رفتارهای مذکور آثاری را به دنبال داشته باشند که در ماده ۸۱ معاهده اروپایی احصاء شده است.^۱ با توجه به موارد فوق زمانی که واحدهای اقتصادی از طریق برقراری تماس مستقیم یا غیرمستقیم در صدد تحت تاثیر قرار دادن رفتارهای بازاری یکدیگر باشند به سهولت می‌توان وجود رویه هماهنگ میان آنها را استنباط نمود.^۲ بنابراین در جایی که رفتار همسان میان واحدهای اقتصادی مسوق به تماس مستقیم یا غیر مستقیم میان آنها باشد، واحدهای اقتصادی مذکور برای دفاع از خود باید اثبات نمایند که رفتارهای همسان آنها نتیجه وجود تبانی میان آنها نیست.^۳

رویه قضایی اتحادیه اروپایی مفهوم رویه هماهنگ را نیز همانند سایر مفاهیم مذکور در ماده ۸۱ معاهده بسیار موسع تفسیر نموده است. تا جایی که ارائه اطلاعات بازار به واحد اقتصادی رقیب بدون وجود توجیه مناسب برای آن، که موجب گردد یک رقیب با دسترسی به این اطلاعات بتواند هماهنگ با رقبای دیگر رفتار خود را استمرار داده و یا آن را تغییر دهد، به منزله رویه هماهنگ محسوب شده است.^۴

از دیدگاه کمیسیون اروپایی تبانی همواره مبتنی بر توافق صریح و آشکار میان واحدهای اقتصادی نیست، بلکه ممکن است رفتارهای تبانی گرانه حتی در وضعیتی که واحدهای اقتصادی اقدامی را به طور انفرادی اما هماهنگ و همسو با سایر واحدهای اقتصادی انجام می‌دهند نیز وجود داشته باشد. نوع اخیر را تبانی ضمنی می‌نامند.^۵

۲-۱. شرایط ممنوعیت و بطلان تبانی میان واحدهای اقتصادی

صرف وجود تبانی میان واحدهای اقتصادی در اشکال مختلف آن از دیدگاه حقوق رقابت اروپایی امر مذمومی نیست. زیرا بسیاری از توافقات میان واحدهای اقتصادی،

1. Solvay SA v. Commission (1996).

2. Suiker Unie v. Commission (1975) ECR 1663.

3. Petrofina v. Commission (1991) ECR II-1087.

4. Hercules v. Commission (1992) paras.259-261.

۵. به فرهنگ واژگان کمیسیون اروپایی ذیل واژه لاتین (collusion) مراجعه کنید.

تصمیمات اتحادیه‌های صنفی واحدهای اقتصادی و رویه‌های هماهنگ میان اینگونه واحدها تبانی و اشتراک مساعی میان واحدهای اقتصادی مذکور از لوازم اولیه و بدیهی برای فعالیت‌های تجاری و اقتصادی است. به همین جهت حقوق رقابت اروپایی نیز برای اعمال ممنوعیت راجع به تبانی‌ها دو شرط اساسی را در ماده ۸۱ معاهده پیش‌بینی کرده است:

شرط اول: هدف یا تاثیر تبانی، جلوگیری از رقابت، محدود کردن آن و یا ایجاد اختلال در آن باشد.

شرط دوم: تبانی واحدهای اقتصادی امکان تاثیرگذاری بر تجارت میان کشورهای عضو اتحادیه را داشته باشد.

هر یک از شرایط فوق را جداگانه مورد بررسی قرار می‌دهیم.

۱-۲-۱. هدف یا تاثیر تبانی، ممانعت از رقابت یا محدود کردن یا ایجاد اختلال در آن باشد.

مبنای اساسی دخالت حقوق رقابت در توافقات میان واحدهای اقتصادی، تصمیمات اتحادیه‌های صنفی واحدهای اقتصادی و رویه‌های هماهنگ میان آنها جلوگیری از ایجاد مانع برای جریان رقابت یا محدود کردن آن و یا اختلال در رقابت به وسیله اقدامات مذکور است. به عبارت دیگر اصولاً تبانی میان واحدهای اقتصادی ممنوع نیست مگر اینکه مانع رقابت شده یا برای آن ایجاد محدودیت کرده و یا موجب اختلال در آن گردد.^۱

نکته مهمی که راجع به این شرط باید به آن اشاره شود این است که وجود هدف یا تاثیر اختلال در رقابت هر یک به تنهایی می‌تواند برای اعمال ممنوعیت موضوع بند یک ماده ۸۱ کافی باشد. به همین جهت در مواردی که از متن قرارداد روشن است که هدف از آن ایجاد مانع یا محدودیت و یا اختلال در رقابت است، دیگر نیازی به بررسی آثار آن نخواهد بود. بر این مبنا قراردادهای حاوی شروط ضد رقابتی آشکار^۲ نظیر تثبیت قیمت‌ها، محدود کردن میزان عرضه محصول به بازار، ممنوعیت صادرات محصول، شرط عدم

1. Alison Jones & Brenda Suffrin, op.cit, p.158 .

2. hard-core restriction.

رقابت و نظایر آن از مصادیق تبانی ممنوع میان واحدهای اقتصادی تلقی می‌شوند. از سوی دیگر هر گاه اثر عملی قرارداد اخلال در رقابت باشد اثبات این نکته که طرف‌های قرارداد هیچگونه قصدی برای ایجاد چنین اثری را نداشته‌اند نیز نمی‌تواند مانع اجرای مفاد ماده ۸۱ معاهده اروپایی در خصوص چنین قراردادی گردد.^۱

از سوی دیگر برخی از آثار ضد رقابتی تبانی میان واحدهای اقتصادی در متن ماده ۸۱ مورد اشاره واقع شده است این موارد عبارتند از:

۱- تثبیت قیمت‌های خرید یا فروش به طور مستقیم یا غیر مستقیم: از دیدگاه حقوق رقابت اروپایی قیمت‌های کالاها و خدمات تنها باید تابع جریان رقابت در بازار بوده و هرگونه تثبیت قیمت از طریق توافقات میان واحدهای اقتصادی، رویه‌های هماهنگ میان آنها و یا به موجب تصمیمات اتحادیه‌های صنفی واحدهای اقتصادی مغایر با رقابت آزاد تلقی و ممنوع و باطل محسوب می‌شود. واحدهای اقتصادی در بازارهای رقابتی «گیرندگان قیمت» هستند نه «سازندگان قیمت»^۲، تنها جریان رقابت است که قیمت‌ها را معین می‌کند نه توافق میان واحدهای اقتصادی.

۲- ایجاد محدودیت یا اعمال کنترل راجع به تولید، بازار، توسعه فنی یا سرمایه‌گذاری: اقداماتی نظیر تولید، توسعه فنی، سرمایه‌گذاری و توسعه بازارها باید در بازارها به طور آزاد انجام پذیرد. اعمال هرگونه محدودیت یا کنترل راجع به این امور می‌تواند موجب اخلال در رقابت شده و آن را از روند طبیعی خود خارج نماید. به همین جهت اعمال هرگونه محدودیت راجع به تولید، کنترل بازارها و یا توسعه فنی و سرمایه‌گذاری در قالب توافقات میان واحدهای اقتصادی، رویه‌های هماهنگ میان آنها و یا به موجب تصمیمات اتحادیه‌های صنفی واحدهای اقتصادی مجاز نمی‌باشد.

۳- تقسیم بازارها یا مبادی عرضه محصول: در بازار رقابتی همه واحدهای اقتصادی باید بتوانند در هر بازاری وارد شده و در آن فعالیت کرده و یا از آن خارج گردند. به عبارت دیگر نباید هیچگونه مانعی برای ورود واحدهای اقتصادی به بازار و یا خروج آنها از بازار وجود داشته باشد. از سوی دیگر واحدهای اقتصادی در بازار رقابتی برای تهیه کالا از

1. Etablissements Consten & Grundig v. Commission (1966) ECR 299.

2. price taker not price maker.

مبادی مختلف باید از آزادی کامل برخوردار باشند. هرگونه تبانی بر خلاف این موارد مانع جریان رقابت تلقی می‌گردد.

۴- اعمال شرایط نابرابر در معاملات همسان: در بازار رقابتی هیچ یک از واحدهای اقتصادی نمی‌توانند در معاملات همسان میان واحدهای اقتصادی مختلف تبعیض قائل شده و بدین وسیله برخی از واحدهای اقتصادی را در شرایط نامساعد رقابتی قرار دهند. هرگونه تبانی به اشکال مختلف آن میان واحدهای اقتصادی در این خصوص ممنوع می‌باشد زیرا اینگونه اقدامات می‌تواند روند رقابت در بازار را مختل نماید.

۵- منوط و مشروط نمودن انعقاد قرارداد به قبول تعهدات مازاد: در صورتی که یک واحد اقتصادی انعقاد قراردادی را منوط به پذیرش تعهدات مازادی نماید که به لحاظ ماهیت قرارداد یا عرف تجاری هیچگونه ارتباطی با موضوع قرارداد اصلی ندارد، مرتکب نقض ماده ۸۱ معاهده اروپایی شده است. برای مثال اگر در یک قرارداد فروش کالا مشتری ملزم به خرید کالای دیگر یا حتی خدمات بعد از فروش آن گردد، چنین اقدامی از مصادیق تبانی‌های ممنوع موضوع بند ۱ ماده ۸۱ محسوب خواهد شد.

تصریح با این نکته ضروری است که با توجه به متن ماده ۸۱ معاهده اروپایی مصادیق فوق جنبه تمثیلی داشته و آثار ضد رقابتی ناشی از تبانی میان واحدهای اقتصادی محدود به موارد احصاء شده در ماده فوق نخواهد بود.

۲-۲-۱. امکان تاثیر تبانی بر تجارت میان دولت‌های عضو

شرط دوم اجرای مفاد ماده ۸۱ معاهده اروپایی در خصوص تبانی‌های میان واحدهای اقتصادی آن است که تبانی‌های مذکور بتوانند بر تجارت میان دولت‌های عضو اتحادیه تاثیرگذار باشند بنابراین در صورتی که تبانی میان واحدهای اقتصادی صرفاً بازار ملی یا تجارت داخلی یکی از کشورهای عضو اتحادیه را تحت تاثیر قرار دهد، رسیدگی به این امر در صلاحیت مقامات ذیصلاح ملی رقابت در کشور مذکور بوده و ماده ۸۱ معاهده راجع بدان اعمال نخواهد شد.^۱

از مجموعه آرای صادره از سوی دیوان دادگستری و کمیسیون اروپایی به روشنی

می‌توان استنباط نمود که مراجع مذکور تفسیر موسعی را برای مفهوم «تأثیر بر تجارت میان دولتهای عضو» ارائه داده‌اند. برای نمونه دیوان در پرونده «کانستن گروندیگ» اظهار داشت:^۱

«لازم است روشن شود که آیا قرارداد(موضوع پرونده) قادر است به طور مستقیم یا غیرمستقیم، بالفعل یا بالقوه، آزادی تجارت میان دولتهای عضو را از جهت نیل به هدف ایجاد بازار واحد میان کشورهای عضو به مخاطره افکند.»

پس از صدور این رای، دیوان و کمیسیون اروپایی بارها در تصمیمات خود بر این نکته تأکید داشته‌اند که معیار تأثیر بر تجارت میان دولتهای عضو در مواردی که هدف قرارداد منعقد ممانعت از رقابت در بازار مشترک یا محدود کردن آن یا ایجاد اختلال در آن باشد، تحقق خواهد یافت. به عبارت دیگر هرگونه قرارداد مغایر با رقابت میان واحدهای اقتصادی که مربوط به تجارت میان دولتهای عضو بوده و هدف یا تأثیر آن ممانعت از رقابت در بازار مشترک یا محدود کردن آن یا ایجاد اختلال در آن باشد، از دیدگاه دیوان دادگستری اروپایی به طور حتم بر تجارت میان دولتهای عضو موثر خواهد بود.^۲

از سوی دیگر ممکن است حتی در جایی که تمام یا برخی از واحدهای اقتصادی درگیر در تباری، مقیم و ساکن کشورهای عضو اتحادیه نباشند نیز تجارت میان کشورهای عضو تحت تأثیر واقع شود. این مفهوم در حقوق رقابت اروپایی به «دکترین تأثیر»^۳ معروف است. به موجب این دکترین اگر یک توافق یا رویه هماهنگ تجارت میان کشورهای عضو اتحادیه اروپا تحت تأثیر قرار دهد، در این صورت ماده ۸۱ معاهده راجع به آن قابل اجرا خواهد بود حتی اگر همه یا برخی از واحدهای اقتصادی طرف توافق یا رویه هماهنگ تبعه کشورهای عضو اتحادیه نباشند.^۴

تذکر این نکته ضروری است که هر میزان تأثیر یک توافق یا رویه هماهنگ میان واحدهای اقتصادی بر تجارت میان کشورهای عضو اتحادیه از نظر دیوان دادگستری اروپایی نمی‌تواند توجیه‌کننده اعمال ماده ۸۱ معاهده راجع به آن باشد، بلکه دیوان مذکور

1. Etablissements Consten & Grundig v. Commission (1966) ECR 299.

2. BNIC v. Clair (1985) ECR 391.

3. effect doctrine.

4. Woodpulp Cartel (1988) ECR 5193.

بر این عقیده است که تاثیر مذکور باید «قابل ملاحظه»^۱ باشد.^۲ همانگونه که قبلا در متن ماده ۸۱ معاهده اروپایی مشاهده گردید در صورت وجود دو شرط فوق، به موجب عبارت صریح بند ۲ این ماده توافقات، تصمیمات اتحادیه‌های صنفی و رویه‌های هماهنگ میان واحدهای اقتصادی باطل خواهد بود. اما در عمل رویه قضایی اروپایی این بطلان را صرفا محدود به شروطی از قراردادها یا بخش‌هایی از تصمیمات یا رویه‌های هماهنگ نموده که مغایر با بند ۱ ماده ۸۱ باشند. دیوان دادگستری اروپایی در یکی از آرای خود به صراحت تاکید می‌کند که قرارداد تنها زمانی به طور کلی باطل خواهد بود که شروط مغایر با بند ۱ ماده ۸۱ معاهده از سایر شروط آن قابل تفکیک نباشد.^۳ با این حال دیوان تاکید می‌کند که امکان تفکیک میان شروط باطل و سایر مفاد یک قرارداد، موضوعی است که در صلاحیت قوانین ملی کشورهای عضو اتحادیه قرار داشته و دادگاه‌های ملی کشورهای مذکور در این رابطه با اعمال و اجرای قوانین ملی تصمیم لازم را اتخاذ می‌نمایند.^۴

۳-۱. معافیت‌ها

با توجه به اطلاق عبارت بند ۱ ماده ۸۱ معاهده اروپایی، پیش‌بینی موارد استثناء برای آن در متن معاهده امری کاملاً طبیعی و منطقی است. زیرا ممکن است تبانی میان واحدهای اقتصادی در اشکال مختلف آن در مواردی علیرغم دارا بودن آثار سوء رقابتی متضمن فواید اقتصادی قابل توجهی باشند، به همین جهت در بند ۳ این ماده مواردی تحت عنوان استثناء یا معافیت پیش‌بینی شده است در صورتی که تبانی میان واحدهای اقتصادی دارای شرایط مذکور در این بند باشد ممکن است مفاد بند ۱ ماده ۸۱ راجع به آنها غیرقابل اجرا اعلام گردد. همانگونه که اشاره شد اختیار این اعلام و یا به عبارت دیگر اختیار اعمال معافیت‌های مذکور در این بند به موجب آیین‌نامه‌های شماره ۱۷/۶۲ و ۱/۲۰۰۳ شورای اروپایی به کمیسیون اروپایی و دادگاه‌های ملی کشورهای عضو اتحادیه واگذار گردیده

1. Appreciable Effect.

2. Societe La Technique Miniere v. Maschinenbau Ulm GmbH (1966) ECR 235.

3. Societe La Technique Miniere v. Maschinenbau Ulm GmbH (1966) ECR 235.

4. Societe de Vente de Ciments et Betons de l'Est v. Kerpen & Kerpen GmbH & Co KG (1983) ECR 4173.

است. در این گفتار ابتدا شرایط اعمال معافیت‌ها و پس از آن نیز انواع آن مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۱-۳-۱. شرایط اعمال معافیت

در بند ۳ ماده ۸۱ معاهده اروپایی برای اعمال معافیت موضوع بند مذکور چهار شرط پیش‌بینی شده است. برای برخورداری تباری میان واحدهای اقتصادی از معافیت مذکور در این بند هر چهار شرط باید وجود داشته باشد^۱، به عبارت دیگر شروط مذکور در این ماده «شروط جمعی»^۲ هستند.

این شروط شامل موارد زیر است:

۱- تباری میان واحدهای اقتصادی منجر به پیشرفت یا اصلاح تولید یا توزیع کالا شده و یا موجب ارتقای پیشرفت اقتصادی یا فنی گردد

محدوده موضوعات مندرج در این شرط بسیار وسیع است. همین امر به دیوان دادگستری اروپایی به عنوان مرجع تفسیر معاهده این فرصت را داده است تا با استناد به موارد مذکور در این ماده یعنی پیشرفت تولید، پیشرفت توزیع، ارتقای اقتصادی و ارتقای فنی، قراردادهای و رویه‌های هماهنگ در حوزه‌های مختلف علوم، فناوری، تجارت و اقتصاد را که می‌تواند برای جامعه اروپایی مفید باشد، از شمول بند ۱ ماده ۸۱ معاهده مستثنی سازد.

۲- سهم منصفانه‌ای از منافع حاصله از تباری عاید مشتریان گردد

منظور از منافع حاصله همان موارد مذکور در شرط قبلی (پیشرفت تولید، پیشرفت توزیع، ارتقای اقتصادی و ارتقای فنی) است. و مقصود از مشتری نیز معنی موسع آن بوده و نه تنها شامل مصرف‌کنندگان نهایی شده بلکه مشتریان واسطه نظیر خرده‌فروشان را نیز در بر می‌گیرد. مشتری همچنین می‌تواند واحد اقتصادی یا شخص حقیقی مصرف‌کننده باشد.^۳

۳- محدود کردن رقابت برای نیل به اهداف فوق اجتناب‌ناپذیر باشد

تباری که دارای شرایط دوگانه فوق است باید صرفاً دارای محدودیت‌هایی باشد که

1. Metropole Television SA v. Commission [1996] ECR II-649

2. cumulative clauses

3. Kabel und Metallwerke Neumeyer AG and Etablissements Luchoire SA Agreement [1975] OJ L 222/34

برای تامین فواید مذکور در شرط اول و دوم اجتناب ناپذیر باشد. به همین جهت هیچگاه واحدهای اقتصادی نمی‌توانند به بهانه نیل به منافع فوق اقدام به درج شرایط محدود کننده رقابت که وجود آنها برای تامین اهداف مذکور ضروری نیست، نمایند. هدف تنظیم کنندگان معاهده اروپایی از درج این شرط اکتفاء به حداقل شرایط محدود کننده بوده است.

۴- تبانی نباید موجب شود که طرف‌های آن به امکان حذف رقابت به میزان قابل توجه دست یابند

منظور از این شرط این است که در صورت اعطای معافیت به تبانی دارای شرایط قبل، نباید تبانی مذکور موجب از بین رفتن رقابت به میزان قابل توجه در بازار گردد. برای این منظور لازم است شرایط رقابتی قبل و بعد از انعقاد قرارداد در بازار مورد ارزیابی قرار گیرد.

۲-۳-۱. انواع معافیت‌ها

همانگونه که قبلاً اشاره شد معافیت‌های موضوع بند ۳ ماده ۸۱ معاهده اروپایی در دو نوع معافیت‌های کلی و معافیت‌های انفرادی صادر می‌شوند. امروزه صدور معافیت‌های کلی به موجب آیین‌نامه ۱۷/۶۲ کمیسیون اروپایی منحصرأ از اختیارات کمیسیون اروپایی بوده و صدور معافیت‌های انفرادی بر اساس مقررات مندرج در آیین‌نامه ۱/۲۰۰۳ علاوه بر کمیسیون اروپایی از سوی مقامات ذیصلاح و دادگاه‌های ملی کشورهای عضو اتحادیه نیز امکان پذیر می‌باشد.

۱- معافیت‌های کلی^۱

مقررات مربوط به معافیت‌های کلی در قالب آیین‌نامه‌های صادره از سوی کمیسیون اروپایی تعیین می‌شوند خصوصیات بارز معافیت‌های کلی این است که تبانی میان واحدهای اقتصادی که مشمول اینگونه معافیت‌ها قرار می‌گیرند، بطور خودکار از شمول ممنوعیت موضوع ماده (۱) ۸۱ معاهده اروپایی معاف و مستثنی خواهند بود. استفاده از مزایای معافیت‌های مذکور تنها مستلزم رعایت شرایط مقرر شده در آیین‌نامه از سوی

1. block exemption.

واحدهای اقتصادی طرف‌های تبانی بوده و نیازمند هیچ گونه اقدام قانونی و اداری دیگری توسط واحدهای اقتصادی مربوطه نمی‌باشد و تنها به صرف وجود شرایط قانونی مقرر در آیین‌نامه‌های معافیت‌های کلی، اینگونه تبانی‌ها از شمول ممنوعیت موضوع ماده ۸۱ معاهده معاف خواهند شد. اتخاذ این روش از سوی کمیسیون اروپایی، ضمن اینکه موجب کاهش قابل توجه مراجعات به دادگاه‌های ملی و مراجع رقابتی کشورهای عضو اتحادیه شده، سهولت لازم را نیز برای واحدهای اقتصادی ایجاد نموده است. مضافاً اینکه دادگاه‌های ملی کشورهای عضو اتحادیه نیز همواره اجازه دارند در رسیدگی به پرونده‌های مطروحه یا هنگام صدور معافیت‌های انفرادی به مقررات اینگونه آیین‌نامه‌ها استناد نمایند.

۲- معافیت‌های انفرادی^۱

معافیت‌های انفرادی به معافیت‌هایی اطلاق می‌شود که تا قبل از سال ۲۰۰۳ میلادی به موجب تصمیم کمیسیون اروپایی، و در حال حاضر علاوه بر کمیسیون اروپایی از سوی دادگاه‌های ملی و مقامات رقابت کشورهای عضو اتحادیه، در خصوص تبانی میان واحدهای اقتصادی به استناد بند ۳ ماده ۸۱ معاهده اروپایی، صادر می‌گردد. در صورتی که دادگاه‌های ملی یا مراجع رقابتی کشورهای عضو اتحادیه تشخیص دهند که تبانی میان واحدهای اقتصادی از شرایط معافیت مذکور در بند ۳ ماده ۸۱ برخوردار است، در این صورت برای آن معافیت انفرادی صادر خواهند کرد با صدور این معافیت، تبانی فوق از شمول ممنوعیت موضوع ماده (۱) ۸۱ مستثنی شده و از اعتبار و نفوذ قانونی برخوردار خواهد شد.

۲. تبانی میان واحدهای اقتصادی از دیدگاه حقوق ایران

همانگونه که اشاره شد ممنوعیت تبانی در حقوق ایران در ماده ۴۴ قانون اصلاح موادی از قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران و اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم (۴۴) مصوب ۱۳۸۷/۳/۲۵ بیان شده است. این ماده مقرر می‌دارد:

1. Individual Exemption.

ماده ۴۴- هرگونه تبانی از طریق قرارداد، توافق و یا تفاهم (اعم از کتبی، الکترونیکی، شفاهی و یا عملی) بین اشخاص که یک یا چند اثر زیر را به دنبال داشته باشد به نحوی که نتیجه آن بتواند اخلال در رقابت باشد ممنوع است:

۱- مشخص کردن قیمت‌های خرید یا فروش کالا یا خدمت و نحوه تعیین آن در بازار به طور مستقیم یا غیرمستقیم.

۲- محدود کردن یا تحت کنترل درآوردن مقدار تولید، خرید یا فروش کالا یا خدمت در بازار.

۳- تحمیل شرایط تبعیض آمیز در معاملات همسان به طرف‌های تجاری

۴- ملزم کردن طرف معامله به عقد قرارداد با اشخاص ثالث یا تحمیل کردن شروط قرارداد به آنها.

۵- موکول کردن انعقاد قرارداد به قبول تعهدات تکمیلی توسط طرف‌های دیگر که بنا بر عرف تجاری با موضوع قرارداد ارتباطی ندارد.

۶- تقسیم یا تسهیم بازار کالا یا خدمت بین دو یا چند شخص.

۷- محدود کردن دسترسی اشخاص خارج از قرارداد، توافق یا تفاهم به بازار. تبصره- قراردادهای میان تشکل‌های کارگری و کارفرمایی به‌منظور تعیین دستمزد و مزایا، تابع قانون کار است.

با مقایسه میان متن ماده فوق و ماده ۸۱ معاهده اروپایی شباهت‌های فراوان میان این دو ماده به وضوح قابل مشاهده است.^۱ این شباهت‌ها نشان‌دهنده اقتباس مقنن ایرانی از مقررات اتحادیه اروپایی است. با این حال میان این دو ماده تفاوت‌های اساسی وجود دارد. مباحث این بخش در دو گفتار تنظیم شده است.

۱-۲. وجوه تشابه و تفاوت میان حقوق ایران و اتحادیه اروپایی

بررسی متن مواد ۴۴ قانون اصلاح موادی از قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران و اجرای سیاست‌های کلی اصل چهارم و چهار

۱. متن ماده ۸۱ معاهده در ابتدای بخش اول این مقاله آمده است.

ماده ۸۱ معاهده اروپایی نشانگر وجود مشابهت‌ها و موارد تفاوت متعدد میان این دو متن قانونی است

۱-۲-۱. موارد تشابه

به رغم وجود برخی اختلافات در نحوه تنظیم و واژگان استفاده شده در دو ماده قانونی مورد بحث، در هر دو ماده مورد اشاره مواردی که ممکن است موجب اخلال در رقابت شود به قرار زیر بیان شده است:

- تثبیت قیمت کالا یا خدمات و روشهای تعیین آن (بند ۱ ماده ۴۴ قانون اجرای اصل ۴۴ و بند الف ماده ۸۱ معاهده اروپایی)
- ایجاد محدودیت یا کنترل مقدار تولید، خرید یا فروش کالا یا خدمت در بازار (بند ۲ ماده ۴۴ قانون اجرای اصل چهل و چهارم و بند ب ماده ۸۱ معاهده اروپایی).
- تحمیل شرایط تبعیض آمیز در معاملات همسان به طرف‌های تجاری (بند ۳ ماده ۴۴ قانون اجرای اصل چهل و چهارم و بند د ماده ۸۱ معاهده اروپایی).
- موکول کردن انعقاد قرارداد به قبول تعهدات تکمیلی توسط طرف‌های دیگر که بنا بر عرف تجاری با موضوع قرارداد ارتباطی ندارد. (بند ۵ ماده ۴۴ قانون اجرای اصل چهل و چهارم و بند ه ماده ۸۱ معاهده).
- تقسیم یا تسهیم بازار کالا یا خدمت بین دو یا چند شخص (بند ۶ ماده ۴۴ قانون اجرای اصل چهل و چهارم و بند ج ماده ۸۱ معاهده اروپایی).

۲-۱-۲. موارد تفاوت

با وجود مشابهت‌های فوق نباید اینگونه تصور شود که تفاوت ماهوی میان این دو متن قانونی از وجود ندارد. این تفاوت‌ها شامل موارد زیر است:

- ۱- در ماده ۴۴ قانون اجرای اصل چهل و چهارم مقنن ایرانی صراحتاً از واژه تباری استفاده کرده است در حالی که در معاهده اروپایی از این کلمه استفاده نشده و تنها در ادبیات حقوقی اتحادیه اروپایی نویسندگان آثار حقوقی از عنوان تباری برای توافقات میان واحدهای اقتصادی، تصمیمات اتحادیه‌های صنفی واحدهای اقتصادی و رویه‌های

هماهنگ مشمول ماده ۸۱ معاهده استفاده نموده‌اند.

۲- مقنن ایرانی تبانی میان اشخاص را که دارای ویژگی‌های مذکور در ماده ۴۴ قانون اصلاح موادی از قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران و اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهار باشد ممنوع اعلام نموده است در حالی که در معاهده اروپایی تنها تبانی میان واحدهای اقتصادی که دارای شرایط مقرر در ماده ۸۱ باشند ممنوع شناخته شده است. راز این نکته مبهم است که چرا مقنن ایرانی علیرغم تعریف اصطلاح «بنگاه» در بند ۴ ماده ۱ قانون موضوع بحث معادل واحد اقتصادی، در متن این ماده از واژه اشخاص استفاده نموده است.

۳- آثار ضد رقابتی احصاء شده در ماده ۴۴ قانون اصلاح موادی از قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران و اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهار حصری است. به عبارت دیگر از منظر این ماده قانونی تبانی میان اشخاص در صورتی ممنوع خواهد بود که اولاً دارای یک یا چند اثر از آثار احصاء شده در این قانون بوده و ثانیاً موجب اخلال در رقابت گردد. در حالی که همانگونه که اشاره شد آثار مذکور در ماده ۸۱ معاهده اروپایی جنبه تمثیلی داشته و محدود به موارد ذکر شده در این ماده نمی‌گردد. به علاوه اینکه تشخیص سایر آثار ضد رقابتی بر عهده مراجع و نهادهای مجری واگذار شده است.

۴- در متن ماده ۸۱ معاهده اروپایی به صراحت تبانی‌های مشمول این ماده باطل اعلام گردیده در حالی که در ماده ۴۴ قانون اصلاح موادی از قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران و اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهار صرفاً به بیان ممنوعیت تبانی‌های مشمول این ماده اکتفاء شده و حکمی در خصوص اعتبار و نفوذ حقوقی این گونه تبانی‌ها نفیاً یا اثباتاً وجود ندارد.

۵- مهم‌ترین تفاوت میان ماده ۴۴ قانون اصلاح موادی از قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران و اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهار و ماده ۸۱ معاهده اروپایی راجع به معافیت‌ها است. به رغم اینکه بند سوم ماده ۸۱ معاهده اروپایی به بیان شرایط معافیت و موارد استثناء اختصاص یافته است اما متأسفانه نه

در ماده ۴۴ قانون مورد بحث و نه در هیچیک از مواد آن موارد معافیت پیش بینی نشده است و این در حالی است که به موجب ۱ ماده ۵۸ این قانون یکی از وظایف شورای رقابت تشخیص مصادیق معافیتها و اتخاذ تصمیم راجع به معافیت‌های موضوع این قانون بیان شده است.

۲-۲. تجزیه و تحلیل ماده ۴۴ قانون اجرای اصل چهل و چهارم

به منظور ارزیابی صحیح نقاط قوت و ضعف ماده ۴۴ قانون اصلاح موادی از قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران و اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهار ابتدا لازم است مقررات مذکور در این ماده مورد تجزیه و تحلیل قرار گیرد.

به موجب این ماده تبانی میان اشخاص اعم از اینکه تبانی مذکور در قالب قرارداد، توافق یا تفاهم کتبی، شفاهی، الکترونیکی و یا عملی باشد در صورت اجتماع شرایط زیر ممنوع شناخته شده است:

۱- یک یا چند اثر از آثار احصاء شده در ماده مورد بحث را در پی داشته باشد.

۲- بتواند موجب اخلال در رقابت گردد.

مفهوم قرارداد در حقوق ما روشن است زیرا مقنن در ماده ۱۸۳ قانون مدنی این واژه را تعریف نموده است. اما کلماتی نظیر توافق و تفاهم علیرغم روشن بودن معانی لغوی آنها فاقد تعریف اصطلاحی در حقوق داخلی هستند. واژه تبانی اغلب در قوانین و ادبیات حقوق جزایی کاربرد داشته و در حقوق تجارت یا مدنی تعریف شناخته شده‌ای ندارد. به همین جهت به نظر می‌رسد مراجعه به تعاریف بیان شده برای این واژگان در حقوق اتحادیه اروپایی به شرحی که گذشت میتواند شروع مناسبی برای اعمال و اجرای قوانین رقابتی و همچنین ارائه تعاریف ملی برای واژه‌های مذکور باشد.

از سوی دیگر به موجب بند ۱ ماده ۵۸ قانون اجرای اصل چهل و چهارم تشخیص مصادیق رویه‌های ضد رقابتی از اختیارات شورای است که با ترکیب مندرج در ماده ۵۳ قانون تحت عنوان شورای رقابت تشکیل می‌گردد. این شورا می‌تواند در مواردی که تشخیص می‌دهد تبانی میان اشخاص موجب اخلال در رقابت شده یا ممکن است باعث

اخلال در آن گردد اقدامات مقتضی را از جمله دستور به فسخ قرارداد، توافق یا تفاهم داده و متخلف را نیز جریمه نماید. (ماده ۶۱ قانون)

نکته قابل توجهی که در این مورد وجود دارد این است که با توجه به عبارت صدر ماده ۴۴ مداخله شورای رقابت در قراردادها، توافقات و تفاهمات فی مابین اشخاص یا به عبارت دیگر تبانی میان آنها منوط به آن نیست که اینگونه اقدامات به طور بالفعل موجب اخلال در رقابت شده باشند بلکه این شورا می تواند حتی در مواردی که احتمال می دهد تبانی میان برخی اشخاص ممکن است موجب اخلال در رقابت شود دستور فسخ آن را صادر نماید. از سوی دیگر مقررات مذکور در ماده ۶۱ قانون این اجازه را به شورای رقابت نداده است که راسا اقدام به فسخ یا ابطال قراردادها، توافقات و تفاهمات محل رقابت نماید. شورای مذکور تنها مجاز به صدور دستور فسخ می باشد. این امر بیانگر پابندی مقنن به اصل احترام به اراده خصوصی اشخاص است.

جمع بندی و ملاحظات

با توجه به آنچه که در مطالب پیشین گفته شد تا حدودی می توان نقاط قوت و ضعف مقررات ماده ۴۴ قانون اجرای اصل چهل و چهارم قانون اساسی را برشمرد. هر چند داوری جامع و کامل در خصوص این ماده مستلزم اجرایی شدن آن و بررسی آثار و نتایج حاصل از آن می باشد. با این حال نتایج و پیشنهادات حاصل از این پژوهش را می توان به شرح ذیل بیان نمود:

۱- مقنن ایرانی بر خلاف تنظیم کنندگان معاهده اروپایی از واژه تبانی میان واحدهای اقتصادی در متن ماده ۴۴ استفاده نموده است که با توجه به شهرت این اصطلاح در ادبیات حقوق رقابت به نظر میرسد مقنن ایرانی رویه صائبی را در پیش گرفته است.

۲- احصای حصری آثار ضد رقابتی ناشی از تبانی میان واحدهای اقتصادی در ماده ۴۴ قانون اجرای اصل چهل و چهارم هر چند ممکن است در بادی امر به لحاظ محدود کردن اختیارات شورای رقابت و جلوگیری از افراط و تفریط از سوی شورای مذکور مفید باشد اما در دراز مدت به لحاظ اینکه موارد احصاء شده در بندهای این ماده نمی تواند تمامی

آثار ضد رقابتی ناشی از تبانی میان واحدهای اقتصادی را تحت پوشش قرار دهد موجب بروز اشکال خواهد شد و بهتر است همانند روش معاهده اروپایی این آثار در متن ماده به طور تمثیلی ذکر گردد.

۳- در صدر ماده ۴۴ قانون اجرای اصل چهل و چهار مقنن از عبارت «تبانی میان اشخاص» استفاده نموده است. در حالی که با توجه به مقررات مربوط به تبانی در ماده ۴۴ و عبارت صدر ماده ۶۱ و نیز تعریف واژه بنگاه در بند ۴ ماده ۱ همین قانون بهتر بود از عبارت «تبانی میان بنگاهها» استفاده می‌شد. زیرا آنچه که می‌تواند موجب اختلال در رقابت شود تبانی میان واحدهای اقتصادی است که حسب تعریف بند ۴ ماده ۱ بنگاه نامیده شده‌اند.^۱

۴- اکتفاء به بیان ممنوعیت تبانی‌های مخل رقابت در ماده ۴۴ قانون اجرای اصل چهل و چهار بدون تعیین حکم وضعی قراردادها، توافقات و تفاهمات مذکور از حیث تعیین تکلیف آحاد جامعه که با اینگونه موارد مواجه خواهند بود کافی نیست. اعطای اختیار صدور دستور فسخ به شورای رقابت بموجب بند ۱ ماده ۶۱ قانون مذکور نیز نمی‌تواند این نقیصه را جبران نماید. هر چند این اقدام مقنن همان گونه که اشاره شد می‌تواند به عنوان توجه مقنن به اصل حاکمیت اراده تلقی گردد اما به نظر می‌رسد نفوذ اراده اشخاص در حقوق ما محدود به اخلاق و نظم عمومی است به همین جهت به موجب ماده ۹۷۵ قانون مدنی اجرای قراردادهای خصوصی مخالف اخلاق حسنه یا نظم عمومی ممنوع گردیده است. به نظر می‌رسد بهتر بود در این خصوص مقنن ضمن احترام به اصل حاکمیت اراده، عدم نفوذ یا غیرقابل اجرا بودن اینگونه قراردادها را مورد تصریح قرار می‌داد.

۵- عدم پیش‌بینی موارد معافیت و استثنائات حکم کلی ماده ۴۴ قانون اجرای اصل چهل و چهار موجب می‌گردد تا شورای رقابت ملزم شود با حصول شرایط مقرر در صدر ماده مذکور اقدام به اتخاذ تصمیم برای جلوگیری از اختلال در رقابت نماید در حالی که ممکن است برخی تبانی‌های مخل رقابت فواید و آثار مفید رقابتی بسیار قابل توجهی را از جنبه‌های دیگر در بر داشته باشد. اصلح آن بود که موارد و شرایط معافیت و استثناء از

۱. به اعتقاد نگارنده استفاده از اصطلاح واحد اقتصادی به جای بنگاه در متن قانون ارجح می‌باشد.

حکم ماده ۴۴ در متن قانون پیش‌بینی می‌شد تا شورای رقابت بتواند با استفاده از آن در موارد مقتضی انعطاف لازم را در اجرای مقررات رقابتی معمول دارد. استعمال واژه «معافیت‌ها» در بند ۱ ماده ۵۸ این قانون نشان می‌دهد که معافیت‌های مذکور در متن قانون وجود داشته اما در روند بررسی یا تصویب، حذف شده است.

منابع

- Alison Jones & Brenda Sufrin, (2004); *EC Competition Law*, Second Edition, Oxford University Press.
- Francois Leveque and Howard Shelanski (Edi), (2005); *Antitrust, Patent and copyright: EU and US Prospective*, Edward elgard, UK.
- Frank Wijckmans, Filip Tuytschaever, Alian Vnderlst, (2006); *Vertical Agreements In EC Competition Law*, Oxford, UK.
- Goyder, D.G., (1998); *EC Competition Law*, Clarendon Press, 3rd ed.
- Guy Tritton, (2002); *Intellectual Property in Europe*, Second Edition, Sweet & Maxwell, UK.
- Korah, Valentine, (2002); *EC Competition Law and Practice*, Hart Publishing, 7th ed.
- Lane, Robert, (2000); *EC Competition Law*, Longman.
- Maher M. Dabbah, (2004); *EC and UK competition Law: Commentary, Cases and Materials*, Cambridge, UK.
- Mark Fures, (2006); *Competition Law of The EC and UK*, 5th Edition, Oxford, UK.
- Toney Storey and Chris Turner, (2005); *Unlocking EU Law*, Hodder Arnold, UK.
- Vaughan, Lee, Kennelly and Richs, (2006); *EU Competition Law: General Principales* Richmond, UK.
- DG Competition, *Discussion Paper on the Application of Article 82 of the Treaty to exclusionary abuses*,
<http://ec.europa.eu/comm/competition/antitrust/others/discpaper2005.pdf>

Emanuela Arezzo, (2006); *Is There a Role for Market Definition and Dominance in an Effects-Based Approach?*,

<http://ssrn.com/abstract=964199>.

European Commission Directorate-General for Competition
Modernisation of EC Antitrust Enforcement Rules Council Regulation (EC) No 1/2003 and the Modernisation package

Ioannis Lianos, Collusion in Vertical Relations Under Article 81

http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=108968

Parcup Simple, (2004); *The Dominant Position and its Abuse: Suggestions from Game Theory*.

http://www.unisi.it/lawandeconomics/simple/021_Parcu.pdf

Rill, James; Schechter, Mark; Wood, David; Howrey, Simon; White, Arnold,
The antitrust and IP interface in the US and EU

Simon J. Evenett, *What is the Relationship Between Competition Law and Policy and Economic Development?*

www.evenett.com/chapters/competitionlawandeconomicdevelopment150305.pdf